

Марина Захаренко, Світлана Клубкова
(Одеса, Україна)

ДО ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Соціокультурна орієнтація сучасної освіти передбачає підвищену увагу до потенціалу людини і його індивідуально-особистісних якостей. Сьогодні недостатньо тільки володіти професійними знаннями з обраної професії. Особливої актуальності набувають питання професійного самовдосконалення майбутнього учителя музичного мистецтва, його здатність до самостійного накопичення індивідуального практичного досвіду у процесі навчання в ЗВО. Самостійна діяльність майбутнього учителя музичного мистецтва формує певну життєву і професійну позицію, орієнтовану на саморозвиток та самоактуалізацію.

Багато педагогів і музиканти-виконавців констатують відсутність або недолік у професійно-виконавської діяльності сучасних музикантів таких важливих якостей як творча індивідуальність, емоційна насиченість виконання, художньо-образна змістовність. Наявність вказаних недоліків багато у чому пов'язана зі слабким рівнем розвитку професійної самостійності музикантів. Представники музичної педагогіки (Л. А. Баренбойм, А. А. Миколаїв, Г. Г. Нейгауз, Г. М. Ципін) вважають, що студенту необхідно дати узагальнюючі знання, на основі яких можливий самостійний художньо-творчий пошук у процесі виконавської діяльності. Огляд педагогічної та спеціальної літератури, присвяченої музичному навчанню, дозволяє зробити висновок про те, що проблема професійної самостійності студентів у сфері музично-виконавської освіти залишається ще не вирішеною. Це і зумовило актуальність обраної теми.

Професіоналізм - особлива властивість людей систематично, ефективно і надійно виконувати професійну діяльність у найрізноманітніших умовах. Саме слово «професійний» походить від лат. professionalis - публічна заява про своє заняття. У понятті «професіоналізм» відображується такий ступінь оволодіння

людиною всією структурою професійної діяльності, яка відповідає існуючим в суспільстві стандартам та об'єктивним вимогам. Професіоналізм людини - це не тільки досягнення їм високих виробничих показників, а й особливості його професійної мотивації, система його ціннісних орієнтацій, сенсу праці для самої людини. Професіоналізм розглядається в якості інтегральної характеристики людини-професіонала як сукупність стійких особливостей професіонала, що забезпечують певний якісно-кількісний рівень (ефективність, надійність, якість та ін.) професійної діяльності, при виконанні її в різноманітних умовах [2]. Виділимо лише істотні ознаки, які очевидні, і при наявності яких є сенс називати діяльність професійною. Це перш за все система знань і досвіду - якщо мова йде про професіоналізм, в основі повинна бути обізнаність професійної мови, певні навички і вміння, без сукупності яких неможливо стати професіоналом. Також обов'язкове вміння застосувати набуті знання та навички у практиці. Таким чином, професійна діяльність - це система знань, умінь та навичок заснована на досвіді їх застосування. Практика є, з одного боку, результатом розвитку, а з іншого - основою для подальшого професійного зростання.

Проблема професійної самостійності особливо важлива у процесі вузівської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, що передбачає специфіку у підходах до практичного розуміння музичного мистецтва. Найважливішим показником відповідності навчання у ЗВО сучасним вимогам до якості освіти є професійна самостійна робота студентів, організація якої традиційно виступає у якості актуального завдання музичної освіти. Осмислення проблеми самостійної роботи мало у педагогіці свою історію, протягом якої спостерігалася зміна підходів до трактування позиції того, хто навчається: від об'єкта педагогічного впливу - до суб'єкта навчально-пізнавальної діяльності. Дослідження джерел самостійності особистості, виявлення умов її формування дало підстави вченим сформулювати положення про самостійну роботу з позицій культурологічного підходу (К. А. Абульханова-Славська, Л. І. Анциферова, Г. С. Батищев, М. М. Бахтін, Д. Б.

Богоявленська, А. В. Брушлинский, Л. Н. Куликова, А. Н. Леонтьев, Д. А. Леонтьев та ін.). Базовою для розробки даного підходу стала концепція цілісного розвитку, у якому самостійна робота може бути не тільки засобом накопичення знань і умінь, а й важливим чинником розвитку творчої активності особистості. Самостійна робота в такому руслі розглядається як якісна характеристика навчально-пізнавальної діяльності особистості, яку не можна звести до якогось обмеженого відрізка часу, коли студент виконує певне завдання, рекомендоване викладачем»[1, с.14].

У словнику-довіднику з вікової педагогіки дається такий визначення: «Самостійність - вольова властивість особистості, здатність систематизувати, планувати, регулювати і активно здійснювати свою діяльність без постійного керівництва і практичної допомоги зовні, здатність орієнтуватися у новій ситуації, знайти свій підхід до нової задачі; бажання не тільки зрозуміти засвоювані знання, а й засоби їх самостійного видобування, відшукування знань і вирішення існуючої проблеми; незалежність власних суджень»[4].

Дослідники визначають кілька видів самостійності. Так, Ю.Н. Дмитрієва. виділяє чотири види самостійності: навчальну, побутову, громадську та професійну. Одним із специфічних ознак професійної самостійності майбутніх учителів музичного мистецтва, є виникнення власного художнього образу, що реалізується у виконанні музичного твору. Незважаючи на актуальність і значимість проблеми самостійності у розвитку особистості студента-музиканта, однозначне трактування цього поняття стосовно професійної діяльності відсутнє. У науково-методичній літературі, що стосується змісту музичної освіти, уживаються вирази «творча самостійність», «самостійне музичне мислення», «самостійна робота вокаліста, інструменталіста, диригента» та ін. Слід зауважити, що трактуються ці поняття по-різному і найчастіше досить приблизно і взагалі.

Виховання професійної самостійності досягається у самостійній діяльності і є складним і багатограним процесом, в ході якого самостійність як би проходить ряд рівнів. Н.А. Половнікова обґрунтовує такі рівні: копіювальне - відтворюючий,

комбінований та творчий: 1 рівень - характеризується самостійним виконанням студентами завдань з метою вироблення навички по готовому зразку, де їх навички «не перебудовуються», а дії виконуються з мінімальною затратою зусиль; 2 рівень - характеризується тим, що студенти виконують більш складні дії по перенесенню умінь і навичок (як би здійснюючи перехід від «незнання» до «знання»), тобто здійснюють самостійну діяльність; 3 рівень - уміння творчо використовувати набуті знання, вміння і навички у нових умовах, при вирішенні проблемних ситуацій [3]. Логіка цього процесу у музикантів передбачає рух від репродуктивно-послідовної до пошуково-виконавської і від неї - до творчо самостійної діяльності. Іншими словами, формування самостійності не може бути досягнуто тільки шляхом оволодіння навичками. Специфіка професійної самостійності полягає у тому, що вона являє собою сукупність дій, які неможливо описати і показати у вигляді чітко регульованої системи операцій. Йдеться про такі дії чи процедури, як самостійний перенос раніше засвоєних навичок у нову і часом несподівану ситуацію, бачення і розуміння даної проблеми, а також прийняття альтернативного шляху її вирішення. Музично-виконавську діяльність не можна уявити собі тільки як результат складання окремих її компонентів - дій і операцій. Самостійна діяльність студентів передбачає перенесення в неї раніше сформованих операцій, навичок і умінь у нові умови. Самостійну роботу над новим музичним твором у цьому плані правомірно розглядати як засіб залучення студентів у самостійну професійну діяльність. Стимулюючи самостійну виконавську діяльність того, хто навчається, викладач повинен враховувати, що необхідність в активізації самостійності виникає у людини у тих випадках, коли з'являються умови, в яких він не може виконати знайомі дії колишніми засобами і змушений шукати нові засоби дій і застосовувати їх нових умовах практичної діяльності. Таким чином, важливими умовами формування професійної самостійності є активізація сприйняття і музично-слухових уявлень, музично-теоретичні узагальнення, засновані на взаємодії логічного та емоційного у музиці та ін. Стосовно до процесу професійного виконавства, який є одним з найбільш поширених видів музичної діяльності майбутніх вчителів музичного мистецтва,

самостійність, зазвичай, трактується як здатність самостійно здійснювати весь цикл роботи над твором, створювати свій образ музичного тексту, а також характер виконання музичного твору.

У педагогічній літературі для позначення близьких за значенням до самостійності явищ використовуються такі поняття як самостійна робота, самостійна діяльність, самоосвітня діяльність, самовиховання, самоорганізація. В процесі самостійних занять студенти свідомо прагнуть досягти поставленої мети, використовуючи свої власні виконавські навички. Поняття «самостійна робота» і «самостійна діяльність» розглядаються у якості базового етапу на шляху формування професійної самостійності студентів-музикантів і припускають обов'язкову діяльність, що стимулюється викладачем, але ще не самостійність. Саме самостійна робота формує готовність до самоосвіти, створює базу безперервної освіти (освіти через все життя), можливість постійно підвищувати свою кваліфікацію, а якщо потрібно, перевчитися. Самостійні заняття - одна з основних організаційних форм навчання. Важливість навичок самостійної роботи загальновідома, обсяг і якість самостійної роботи, її результативність в значній мірі визначають ефективність навчання фахівця у цілому. Адже саме в самостійних заняттях найбільш безпосередньо здійснюється процес зростання молодого музиканта і придбання їм професійно-виконавських навичок. Структуру професійної самостійності студентів становить сукупність взаємообумовлених компонентів, серед них: мотиваційно – потребовий, який проявляється в особистісному ставленні студента до емоційно-змістовних сторін музики, у творчій спрямованості на самостійний пошук художньо-виразних засобів виконання музичного твору, зацікавленості у вдосконаленні професійно-виконавської діяльності; креативно - творчий визначається здатністю студента до прояву індивідуальності, оригінальності, у процесі інтерпретації музичного твору, до творчої активності у постановці і вирішенні художньо-виконавських завдань; операційно – технологічний, який ґрунтується на усвідомленому використанні студентом засобів художньо-образного інтонування змісту музики, здатності самостійно їх відбирати з урахуванням стилістичних особливостей і художньо-

образного змісту твору, що вивчається, аналізувати результати виконання і знаходити шляхи вирішення виконавських проблем.

Таким чином, професійна самостійність студентів - інтегративне утворення особистісних якостей і професійних здібностей музикантів, спрямоване на самостійне творче пізнання, освоєння музики і засобів її виконання, постановку і пошук рішення професійно-виконавських завдань, вдосконалення засобів художньо-образного інтонування музики та реалізацію творчих здібностей музиканта. Показником професійної самостійності майбутніх учителів в музичній освіті є професійно-виконавська діяльність, якість якої визначається інтелектуальним розвитком студента, наявністю професійно-виконавських знань і навичок. Структура професійної самостійності включає наступні компоненти: мотиваційно – потребовий, креативно - творчий, операційно-технологічний.

В даний час у практиці навчання майбутніх викладачів спостерігається дефіцит професійної самостійності як інтегративної якості особистості того, хто навчається, що не сприяє ефективному процесу саморозвитку людини. Виховання професійної самостійності необхідно розглядати як важливу складову у формуванні якості діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, які сприяють подальшому професійному вдосконаленню та самореалізації в обраній професії. Розвиток потенційних можливостей і внутрішніх ресурсів особистості, інтенсифікація творчого зусиль студентів, їх повноцінна реалізація у навчально-професійної діяльності обумовлює необхідність подальшого вивчення функціональних компонентів професійної самостійності студентів у процесі навчання у закладах вищої освіти.

Література:

1. Гайдай С. Н. Взаимосвязь феноменов самостоятельной и творческой активности в учебно-познавательной деятельности личности//Ученіе записки Забайкальского государственного педагогического университета.-2009.-№5. – с. 12-18.
2. Дружилов С. А. Психологія професіоналізму. Інженерно-психологічний

підхід. 2-е изд., Испр, доп. - Харків: Вид-во «Гуманітарний центр», 2017.- 360 с.

3. Половникова Н. А. О теоретических основах воспитания познавательной самостоятельности школьника в обучении [Текст] / Н. А. Половникова. - Казань : Тат. кн. изд-во, 1968. - 202 с. : ил.; 21 см. - (Ученые записки/ М-во просвещения РСФСР. Казанский гос. пед. ин-т; Вып. 47.

4. Словарь-справочник по возрастной и педагогической психологии.- Педагогическое общество, 2001- 128 с.

ДОВІДКА ПРО АВТОРІВ

Захаренко Марина

Місце навчання - Університет Ушинського

Посада -- магістрант факультету музичної та хореографічної освіти
Університету Ушинського

Домашня адреса : м. Одеса, вул. Манежна, 38

Контактний телефон 097 7144604

Потрібен електронний сертифікат

Клубкова Світлана Анатоліївна

Місце роботи - Університет Ушинського

Посада -- старший викладач кафедри диригентсько-хорової підготовки
факультету музичної та хореографічної освіти

Домашня адреса : м. Одеса, вул. Овідіопольська б.12 кв. 5

Контактний телефон 097 7144604

Потрібен електронний сертифікат

